

Als we hier onder pornografie erotische teksten verstaan, speciaal geschreven om de geslachtsdrift te prikkelen, dan is pornografie wel zo oud als de schrijfkunst. Van de antieke Grieken en Romeinen, de grondleggers van onze westerse beschaving, zijn ons heel wat voorbeelden bewaard gebleven. In tijden dat men de seksualiteit vooral als gezond genoeg waardeerde, zag men daar ook geen kwaad in. De Griekse dichteres Elephantis schreef een handboek voor het geslachtsgenot, en keizer Tiberius liet afschriften daarvan neerleggen in de slaapkamers van zijn gasten. Zij konden dan met de ter beschikking gestelde slaven en slavinnen een keus doen uit de aanbevolen houdingen. En de uit Spanje geboortige Romein Martialis hooit in een van zijn puntichtten een zekere Sabellus, omdat deze er een te verheven stijl op na houdt voor zijn onderwerp: „Ongekende sex-festijnen van nog veel krasser aard dan Elephantis beschreef, groepsgewijze samenkoppelingen zoals zelfs de meest bandeloze wellustelingen slechts in het verborgen durven uitvoeren.”

Dat de overheid zich met de inhoud van dergelijke boeken bemoeit, is een verschijnsel dat pas inburgerde toen de boekdrukkunst de verspreiding van het geschreven woord veel gemakkelijker maakte. Oorspronkelijk ging intussen de belangstelling van de overheid daarbij nog helemaal niet uit naar pornografie als zodanig. De dwangmaatregelen richtten zich in de eerste plaats tegen theologische en politieke pamfletten die de heersende machten aanvielen. Soms waren zulke schotschriften ook wel pornografisch, want van oudsher was het een geliefkoos strijdmiddel, de godsdienstige of politieke tegenstander af te schilderen als een geile wellusteling. Door de schandelijke ontucht, waarin ketter of oproerling of vijandig vorst zijn levensdagen sleet, in alle bijzonderheden te beschrijven, kreeg de verdediging van ker-

kelijk en wereldlijk gezag dan meteen een pikant smaakje, geschikt om de aandacht van de vrome en getrouwe burger extra te boeien. Geroddeld hebben mensen altijd graag, vooral als het om sex ging. In de republiek der Verenigde Nederlanden was men niet vrijer dan elders. Nauwelijks hadden we ons van Spanje losgescheurd, of de Staten voerden een preventieve censuur op alle boeken in. Wie publiceerde zonder voorafgaande toestemming werd in het openbaar gezeeld, tenzij hem vanwege de inhoud een nog zwaardere straf boven het hoofd hing. Ook de kopers van verboden boeken waren strafbaar. Meer dan anderhalve eeuw, tot 1746, golden deze strenge bepalingen. Toen werd de maatregel beperkt tot geschriften over politiek en godsdienst. De handel in pornografie kreeg vrij baan.

Overheidsingrijpen

Verontruste zielen begonnen juist om overheidsingrijpen daartegen te roepen, toen de ideeën van de Franse revolutie ook ons land overspoelden. In die ideeën werd, eigenlijk voor het eerst, een scherp onderscheid gemaakt tussen onzedelijk gedrag, d.w.z. gedrag in strijd met de heersende moraal, en strafbaar gedrag, d.w.z. gedrag dat de rechtsorde aantast. Terecht besefte men dat het niet tot de taak en de bevoegdheid van de overheid behoort, een bepaalde moraal aan de burgers op te leggen en de regels daarvan met het geweld van straffen te handhaven.

Intussen is die gedachte zelfs in 1969 feitelijk nog geen gemeengoed. De vermenigvuldiging van recht met moraal en godsdienst is een aangeboren kwaal, een overblijfsel uit primitieve tijden, toen het recht geheel door de priesters werd gemaakt en bediend. Telkens duiken symptomen daarvan nog op: in de hardnekkige neiging strafbaar te stellen wat men immoreel vindt; in het gemak waarmee de misdadiger wordt beschouwd als een verdorven sujet, en ook in het wijdverbreide oordeel

dat zedendelicten eigenlijk toch veel verwerpelijker zijn dan diefstal of mishandeling, en dat de zedendelinkwint dus een bijzonder laagstaand individu is dat „verwijderd moet worden uit de samenleving”. De Franse revolutie hield een geweldige opruiming onder de tot dusver aanvaarde opsomming van zedendelicten, en handhaafde er slechts drie: openbare schennis van de eerbaarheid, zedenbederf van de jeugd, en verkrachting. Tot de openbare schennis van de eerbaarheid rekende men ook het ten toon stellen of verkopen van obscene afbeeldingen. De literatuur bleef dus geheel vrij.

Napoleon voorzag het land van wetboeken, waarbij ook een wetboek van strafrecht, dat in 1810 verscheen. Deze Code Pénal kreeg in Nederland rechtskracht door de inlijving bij Frankrijk, en toen we in 1813 weer zelfstandig werden had men voorlopig niets beters. Zo bleef de Code Pénal hier gelden tot 1886. Eerst in dat jaar kwam ons huidige Wetboek van Strafrecht daarvoor in de plaats.

De Code Pénal bevatte een bepaling tegen pornografie, die echter niet als zedendelict maar als „wanbedrijf tegen de openbare rust” werd gezien en die eveneens boeken buiten schot liet: „Alle te koop- of tentoonstelling of verspreiding van liedjes, blaadjes of zogenaamde pamflets, afbeeldingen of prenten, strijdig met de goede zeden, zal gestraft worden met eene geldboete van zestien tot vijf honderd franken, gevangenzetting van eene maand tot een jaar, en verbeurdverklaring der platen en der afdrucken van de liedjes, afbeeldingen of andere stukken van het wanbedrijf.”

Strenger

De tijden werden strenger. Een drukker in 's-Hertogenbosch die het waagde een artikel te publiceren, dat — al was het dan in zeer voorzichtige termen — overspel leek goed te praten, kreeg in 1844 de volle last van deze strafbepaling te voelen en zuchtte een heel jaar in de gevangenis. Het getuigt van de bijzonder verlichte

AMBTELIJK
GEVECHT
TEGEN

PORNOG

door E. Brongersma

geest en de wijze bedachtzaamheid van mr. H. J. Smidt, die van 1877 tot 1879 minister van justitie was, van zijn medewerkers en adviseurs, dat zij, ondanks de steeds preutser wordende tijdgeest, in hun ontwerp voor een Wetboek van Strafrecht het ingrijpen van de justitie bleven beperken. Onder het bereik van artikel 240 vielen alleen „voor de eerbaarheid aanstotelijke“ afbeeldingen of vliegende blaadjes, en die mocht men dan niet verspreiden, etaleren of aanplakken.

Minister Smidt lichtte dit toe met de gedenkwaardige woorden: „Tot alle geschriften, zelfs lijvige boekwerken uitgebreid, zou de strafbepaling ver buiten de aan het strafregt te stellen grenzen vallen. Tegen vrijwillig eigen zedenbederf de individuen te beschermen behoort niet tot de taak der strafwet. Zij heeft alleen te waken tegen het kwetsen van eens anders eerbaarheid, en dit geschiedt niet door boeken met onzedelijken inhoud, maar door zedeloze prenten of kleine schotschriften die, tentoongesteld of verspreid, zich ook huns ondanks aan personen opdringen, wier zedelijk gevoel er door gekwetst wordt. De wijze van publicatie en verspreiding van deze onreine voortbrengselen stelt de openbare eerbaarheid aan gedurige kwetsing bloot en regtvaardigt eene strafbepaling welke, tot andere geschriften uitgebreid, tot eene weinig raadzame censura morum zou leiden.“

Het is tot deze wijsheid, dat vele deskundigen in onze dagen weer zo graag zouden terugkeren. Helaas, echter slechts 25 jaar bleef zij gehandhaafd, en zelfs in die periode begon de rechterlijke macht hier en daar al lelijk af te glijden door onder „vliegende blaadjes“ ook te begrijpen boeken van 200 bladzijden, als die bladzijden haar maar vies genoeg leken.

Onder de drang van zich nationaal en internationaal druk werende zedelijkheidsapostels gingen ook op het Departement van Justitie de inzichten veranderen. Cort van der Linden wilde al in 1900 „middelen tot opwekking der zinnelijkheid, wier

WETBOEK VAN STRAFRECHT

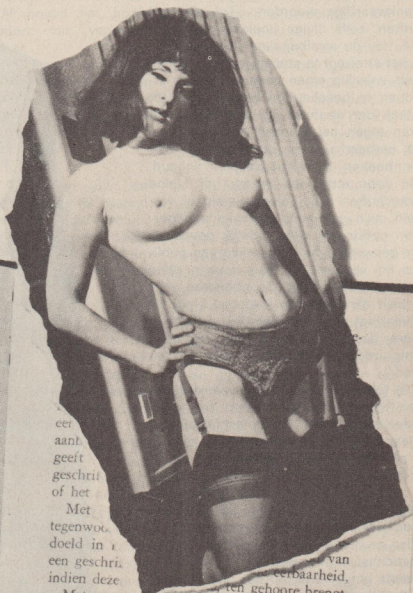
RAFIE

ander zijns ondanks tegenwoordig is.
(Sr. 251.)

240. Hij die enig geschrift waarvan hij den inhoud kent of eenige hem bekende afbeelding of voorwerp, aanstootelijk voor de eerbaarheid, hetzij verspreidt, openlijk ten toon stelt of aanslaat, hetzij om verspreid, openlijk tentoongesteld of aangeslagen te worden vervaardigt, invoert, doorvoert, uitvoert of in voorraad heeft, hetzij openlijk, of door verspreiding van enig geschrift ongevraagd, aanbiedt of als verkrijgbaar aanwist, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van ten hoogste zes duizend gulden. Met dezelfde straf wordt gestraft hij die den inhoud van een zoodanig geschrift, indien hij deze kent, openlijk ten gehoorre brengt.

Hij die enig geschrift, eenige afbeelding of enig voorwerp, aanstootelijk voor de eerbaarheid hetzij verspreidt, openlijk ten toon stelt of aanslaat, hetzij om verspreid, openlijk tentoongesteld of aangeslagen te worden invoert, doorvoert, uitvoert of in voorraad heeft, hetzij openlijk, of door verspreiding van enig geschrift ongevraagd aanbiedt, of als verkrijgbaar aanwist, wordt, indien hij ernstige reden heeft om te vermoeden dat het geschrift, de afbeelding of het voorwerp aanstootelijk voor de eerbaarheid is, gestraft met gevangenisstraf of hechtenis van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste zes duizend gulden. Met dezelfde straf wordt gestraft hij die den inhoud van een zoodanig geschrift, indien hij ernstige reden heeft om te vermoeden dat deze aanstootelijk voor de eerbaarheid is, openlijk ten gehoorre brengt.

Indien de schuldige van het plegen van het misdrijf omschreven in het eerste lid een beroep of eene gewoonte maakt, kan gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van ten hoogste tien duizend gulden worden opgelegd. ¹ (Sr. 113.)

eer
aanl
geeft
geschr
of het

Met
tegenwo
doeld in
een geschr
indien deze

ten gehoorre brengt.
Met gevangenisstraf of hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste twaalfhonderd gulden wordt gestraft hij die aan een minderjarige als bedoeld in het eerste lid hetzij enig geschrift, eenige afbeelding of enig voorwerp, aanstootelijk voor de eerbaarheid, hetzij enig middel tot voorkoming of enig middel tot versterking van zwangerschap, aanbiedt, blijvend of tijdelijk afstaat, in handen geeft of vertoont, dan wel den inhoud van een geschrift, aanstootelijk voor de eerbaarheid, in tegenwoordigheid van een minderjarige als bedoeld in het eerste lid, ten gehoorre brengt, indien hij ernstige reden heeft om te vermoeden, dat het geschrift, de afbeelding of het voorwerp aanstootelijk voor de eerbaarheid is, of dat het middel een middel tot voorkoming of tot versterking van zwangerschap is. ¹ (Sr. 451bis; Sv. 531; B. 419.)

240ter. Indien de schuldige een der in de artikelen 240 en 240bis omschreven misdrijven in zijn beroep begaat en er tijdens het plegen van het misdrijf nog geen twee jaren zijn verlopen, sedert eene vroegere veroordeeling wegens een dier misdrijven, te zamen met

strekking alleen is ontucht" uitbannen. Minister Nelissen verkondigde in 1909 „dat de wetgever heeft te zorgen, dat elke werkelijke aanslag tegen de openbare zedelijkheid krachtig worde onderdrukt, opdat het openbaar leven rein gehouden blijve, en een ieder de bescherming van zijn zedelijkheidsgevoel blijve gewaarborgd“.

Regout

In 1911 haalde de katholieke minister Regout de aldus voorbereide oostg binnen met een grondige wetswijziging. Niets mocht meer openlijk geëtaleerd worden dat „geschikt was om de zinnelijkheid van de jeugd te prikkelen“. Deze bepaling richtte zich niet, zoals de letterlijke tekst zou doen vermoeden, tegen uitstallingen met roomtaarten en limonadeflessen (voorwerpen die de zinnelijkheid van de jeugd in hoge mate plegen te prikkelen!), maar enkel tegen prikkeling van de seksuele zinnelijkheid. Kennelijk school daarachter de angst voor masturbatie, die immers niet alleen een doodzonde betekende maar tegelijk het lichaam en de geest verwoestte, naar zedemeesters met blijmoedige geestdrift verkondigden.

Maar de grootste winst voor Regout lag in de nieuwe tekst van artikel 240. Voortaan was de verspreiding verboden van voor de eerbaarheid aanstotelijke geschriften (dus ook boeken), afbeeldingen of voorwerpen. In een aparte bepaling werd het bovendien strafbaar gesteld, dergelijke dingen uit „winstbejag“ te verspreiden, want — zo meende de minister — „wilde men elk opzettelijk of schuldig zedebederf der jeugd strafbaar stellen, dan ware aan de strafwet een te grote, niet gewenste uitbreiding te geven...“

Vijfentwintig jaar later zag Regout's geloofsgenoot Van Schaik deze bezwaren al niet meer. In 1936 vielen de woorden „uit winstbejag“ weg en werd de beschermde leeftijd verhoogd van zestien tot achttien jaar. In de tussentijd hadden de anti-revolutionaire minister Donner (1927) en Van Schaik zelf (1934) artikel 240 nog wat

aangescherpt en er tevens films en grammofoonplaten onder gebracht.

Hoe stond het met de toepassing van deze bepalingen in de praktijk? De in de bekende verzamelingen van rechtspraak opgenomen vonnissen wekken de indruk dat vooral galante moppenbladen en dergelijke de last van de rechterlijke toorn te dragen kregen. De meest opzienbarende procedures waren die in 1919 tegen de Nederlandse vertaling van „De hel“ door Henri Barbusse (geëindigd met ontslag van rechtsvervolgning wegens onjuiste redactie van de dagvaarding); in 1937 tegen Hirschfeld's „Sittengeschichte der Nachkriegszeit“ (veroordeeld wegens de daarin voorkomende afbeeldingen waarop lichamen en geslachtsdelen van mannen en vrouwen „schaamteloos en op zinneprikkelende wijze geheel of ten dele ontbloot“ te zien waren, zodat „het bezichtigen ervan tot wellustige gedachten en gevoelens opwekt“); in 1963, 1964 en 1965 tegen het derde deel van Aalberse's „Bob en Daphne“ en ten slotte in 1966 tegen Svedberg's „Is pornografie schadelijk?“ (beide in hoogste instantie eindigend met boete-oplegging en verbodverklaring).

Naakt

Van groot belang is verder een beslissing geweest van de Hoge Raad in 1927, dat afbeeldingen van een naakte mens, hetzij vrouw of man, op zichzelf niet voor de eerbaarheid aanstotelijk zijn. Dit steekt al bijzonder gunstig en genuanceerd af tegen de toestand in landen als België, Frankrijk, Engeland en de Verenigde Staten, waar men tot voor kort of zelfs tot op heden de regel van het domme potlood hanteerde: zodra je op een foto schaamhaar kunt zien is het ontuchtig: No frontal nudes. De aandrang door een katholiek kamerlid in de jaren vijftig uitgeoefend om „Honderd naakte wilden“, een naturistenblad vol foto's van naakte jongens, in beslag te doen nemen „omdat zulke boekjes alleen door homoseksuelen gekocht worden“ stuitte terecht af op een

„en wat dan nog?“ van de minister van Justitie.

Pornografie is geen kwestie van inhoud, maar van vorm en woordkeuze. Er is geen enkele seksuele gedraging, hoe schokkend en uitzonderlijk ook, die zich niet onberispelijk laat beschrijven in wetenschappelijke termen en niemand noemt dat pornografie. Maar het is wel pornografie, wanneer een zo gewoon gebeuren als de paring van man en vrouw kernachtig geschetst wordt in schuttingwoorden. Waarom?

Het verschil ligt in de directheid waarmee de lezer met het seksuele wordt geconfronteerd. Die directheid wordt onder meer bepaald door de nadruk op bepaalde details en door de woordkeuze, die een bepaalde bedoeling hebben, namelijk seksuele prikkeling. Inkluding in een vreemde taal (met name latijn) of verheven bewoordingen vermindert de directheid. Als de dichter van het Hooglied zegt „Uw borsten mogen voor mij zijn als druiventrossen uit de wingerd“ dan heeft hij het inhoudelijk over precies hetzelfde als Jan Cremer wanneer die uitweidt over de „Joekels“ van zijn mokkel in Tunesië. Maar het effect op de lezer is anders.

Hoeveel directheid verdraagt de gemiddelde burger nu in beschrijvingen van erotische situaties en seksuele gedragingen? D.w.z. wat geldt als aanstotelijk voor de eerbaarheid, dus voor de eerbaarheid van de gemiddelde, niet overdreven preutse, maar ook niet overdreven libertijnse vaderlander? Die grens verschilt van land tot land en vooral van tijd tot tijd. Juist in onze dagen verschuift die grens bij ons onberekenbaar snel in de richting van groter verdraagzaamheid. Het grappe „Wie was de eerste inbreker? Adam!“ werd door het Haagse gerechtshof in 1933 geciteerd als aanstotelijk voor de eerbaarheid. In 1969 zal niemand er zich meer over opwinden, ook al omdat het niemand meer opwinden zal: we zijn wel wat hartiger gewend. Straks zal misschien niemand meer begrijpen wat mensen van onze generatie dan zo ge-

PORNOGRAFIE

Vervolg op pag. 36

handhaving van een leeftijdsgrens intussen) en dat een wet in voorbereiding is die ook de verbreiding van alle afbeeldingen (pornografische foto's en tekeningen) strafvrij zal maken. (Per 1 juli 1969.)

In Zweden is de praktijk al een heel stuk in dezelfde richting gegaan.

Deze vrijere produktie in Denemarken en Zweden heeft in ons land plotseling ambtelijk belangstelling gewekt voor postzendingen uit die landen. Weliswaar is het bezit en de invoer van pornografisch materiaal volledig geoorloofd zolang het maar niet verspreid wordt. De Hoge Raad heeft in 1964 beslist dat één enkel exemplaar van een boek nooit verspreid kan worden, ook niet door het aan een aantal mensen uit te lenen. Daarom valt elke particuliere zending met maar één enkel exemplaar van een pornografisch boekje of tijdschrift buiten het bereik van de Justitie. De Posterijen mogen echter wel, voor de douanecontrole en om na te gaan of omzetbelasting verschuldigd is, brieven en pakjes openen (als de afzender er een douanestrookje opplakte) of deze laten openen door de geadresseerde of door de justitie. Treft de post bij de douanecontrole „obscene of immorele zaken” aan, dan verbiedt de internationale postconventie van Ottawa (1957) uitreiking aan de geadresseerde of terugzending aan de afzender; zo'n schandstuk moet vernietigd worden. Uit vrees om geleid te worden door eigen overmatige preutsheid wint Tante Pos nu het oordeel van een gehard officier van Justitie in. Vindt die het ook vies, dan verdwijnt het pornografische boek, de pornografische foto. Waarheen, dat mag Joost weten!

De ambtelijke belangstelling is wat te plotseling opgekomen en te uitsluitend op Deense en Zweedse poststukken gericht om als louter dienstijver te worden gewaardeerd. Gelukkig heeft de Nederlandse regering aangekondigd bij de in de herfst van 1969 te houden internationale besprekingen zich te zullen ontdoen van de verplichting „obscene” stukken te vernietigen. Men wil ze gewoon aan de geadresseerde uitreiken. Gewoon: d.w.z. na eventueel door douane-voorschriften gedeckt gesnuffel in de inhoud. „Kom bij de Posterijen. Je ziet er nog eens wat!” zal een goede wervingsleus blijven, tot zelfs de gemiddelde postambtenaar teveel door de wol geverfd is om zich nog aan „vieze” prentjes te verlustigen.

Vervolg van pag.15

stoten heeft in „Bob en Daphne”.

Denemarken

Denemarken heeft na grondig beraad weloverwogen zijn strafwet veranderd en de verbreiding van erotische teksten vrijgelaten. Een leeftijdsgrens, die in de praktijk toch niet te handhaven is, geldt daarbij niet. De ervaring hiermee was zo gunstig, dat nu ook elke censuur op bioscoopvoorstellingen is opgeheven (wel met